Laták István

A Szanatórium-utca csöndje

Magas, szőke, karcsú rózsaszál virít a Szanatórium-utcában, a gabonásék hajdan fényűző lakásának egyik felében. Ez a rózsa Piculáné. Arca szabályos, orra finom élű, álla kedvesen gömbölyű, alakja csak asszonyosan formás, de nem telt, mivel a magasságához illenek a fejlett csipők és szemrevaló keblek. Mindig tisztán, csinosan jár, jó az ízlése. Piculáné egy volt, jómódú ószeres özvegye, s meglehetős fiatalon maradt özvegy. Kései virágzását már nem láthatta a tömzsi kis ószeres, Picula Dénes, mert a háború után szórványosan föllépő flekktifusz őt elvitte. Piculáné ittmaradt egyetlen nyurga lányával és nehezen tudta kitalálni, hogy a körülötte olyan gyorsan és folyton változó világban mihez is kezdjen. Eleinte csak eladogatta a jövő-menő katonáknak az ura raktárában heverő igen értékes holmikat. De aztán valami dolog után kellett nézni, mert a raktár kiürült.

Egy darabig semmi alkalmatos foglalkozást nem tudott kinézni magának. Mert Piculáné úgynevezett jobb családból származott. Papája Follinusz Nándor, valaha tánc- és illemtanár meg vívómester volt, s a család rendezett körülmények között virult a régi megyei székhely voltára olyan rátarti városban. Nevezetes ember volt az öreg, nagyhasú Follinusz, örökös fehér kamásnijával, ezüstfejű botjával és széles karimájú művészkalapjával. Mindig az urak körül forgolódott Follinusz papa, és gondolataiknak hívebb követője volt, mint az urak maguk.

A család tisztes hagyományaihoz képest hát Piculáné nem mehetett egy szocialista birtokra irnoknak, vagy valami kommunisták-vezette vállalatba alkalmazottnak vagy pláne munkásnak; hanem elővette apja foglalkozását, s a tánc- és illem tanítására szánta el magát ebben az illemtelen új világban. Valami vizsgát tett le lánykorában még a kis kalapos királyka uralkodásakor, s a szakvizsgáról szóló papírdarabra hivatkozva, engedélyt is szerzett tánctanfolyamok tartására. Régente tánciskolának nevezték az ilyesmit. De most mindenütt minden kurzussal és tanfolyammal kezdődik.

Eleinte Piculáné is olyan tánciskolafélét indított, hiszen tisztelte a hagyományokat, mint a papája egykor. Igyekezett is állandó magánintézmény jelleget adni iskolájának. De nem sokáig tarthatta nyitva, mert nem sok értelme volt csak úgy egy-ültében összevárni az iruló-piruló s ügyetlen táncolni vágyókat, mint valaha lehetett. Pedig még ki is plakátoztatta iskoláját. Kevesen jártak el hozzá. Össze kellett őket toborozni. Közelükbe kellett valahogy kerülni. Itt az egykori megyeszékhelyen azonban megszaporodtak a táncolni tudó fiatalok, alig volt érdemes köztük tanítványokat pícézni. Becsukta tehát tánciskoláját, s inkább kikirándult, párhetes tanfolyamokat tartani a környék falvaiba. A megyeszékhely egykori fölvágó modorát utánzó Piculáné nagy tekintélyt jelentett még a vidék megmaradt kispolgárainál, s tanítványokat is szerezhetett a gyerekeik közül, különösen ott, ahol még nem nyílt a faluban kötelező alsó középiskola.

Igy éldegélt és nevelte egyre hosszabb termetű leányát. De — bárha vágya nem lohadt — seholsem tudott tartósabb jellegű iskolát teremteni. Hja, Follinusz papának könnyű volt régen a megyei urakat utánzó kisiparos- és kiskereskedőcsaládok gyerekeinek tánciskolájával! Akkoriban könnyen boldogulhatott ilyen pályán az ember. Ámde most? Állandó tánciskolára gondolni sem lehet, hiszen

most annyi az iskola. És minden iskolában vasárnapi táncdélutánok vannak, ahol is a fiatalabbak az idősebbektől eltanulják a táncot. A tanárokkal és tanárnőkkel táncolnak a kisdiákok is (hol az egykori fegyelem diák és tanár között) és mind úgy tud már táncolni, hogy no. Mindenfele rendezmények is vannak az iskolákban, azokon is mindig táncokat mutatnak be. A szakszervezeti, az ifjúsági és a kultúrköri táncegyüttesekben is sokan eltanulják a szép tánc módját és tudásukat sokaknak továbbadják. Hát hogyan élősködjön egy kimondottan tánc- és illemtanár? Már az illemet is elsajátítják lassan ezekben a föltöltött, gyalázás- és pofon-nélküli új tanodákban. Tudja fene, minden másképen megy a mostani iskolákban, de azért megy. Nem akadnak meg. Se nem imádkoznak, se nem pofoznak, s azért a gyerekekből ifjúság lesz, tán még kevesebb csínyt is követnek el, mint régen. Szakállas öregek azért ezek a fiatalok ma. Hol van az a régi aranyifjúság! S a még mindig virítani vágyó Piculáné visszasóhajt aranyozott ifjú életére! Hajaj! Hol van a tavalyi hó?..

Leánya is ezekbe a szabadgondolkodó iskolákba jár. Vallatja is hétről-hétre, hogy milyen malackodást hallott megint a buksi lány. Hó, de Pucika csak a menynyiségtanra panaszkodik, meg a történelmet emlegeti. Nehezen megy a fejébe szegénykének. Né, mégiscsak foglalkoznak ilyen régi tantárgyakkal is!

Sóhajt ide, sopánkodik oda Piculáné, de a tánc- és illemtanítás egyre szerényebben hoz bőséghez szokott konyhájára. Most már a falvakon is. Valahogy ezek a mai ifjak mindent olyan könnyen megtanulnak, hamar önállósodnak. Nem kell három-négy szezónon át dirigálni őket, mint Piculáné papájának iskoláiban. Vagy csak ma a botlábúak nem mennek tánctanfolyamra, bátrabban bevallják, hogy nem valók táncra?...

— Tudja, édesem — mesélte Piculáné a velük egy udvarban lakó droguista feleségének, — folyton hurcolkodom az iskolámmal, néha még loholok is, aztán alig tudok valamire menni... És még kevesellik ezt a pausál-adót, amit fizetek... Hiába, rossz a világ...

A droguistáné szelíden nevetett.

— Ügyes asszony maga, Piculáné. Megállja a helyét — mondta elismerően.

A tánctanítás nem nagy üzlet tehát, gyengén megy. Az ismerkedések elősegítése, barátságok, néha pedig szerelmek kisarjadoztatása nem olyan fontos most a táncok tanítása mellett, mint volt valamikor. A dévaj fiatalok maguk kötnek ismeretséget azzal, akivel barátságra kívánnak lépni. Ragad a bátorság, mint egy új divat. Pedig de sok szép mindent, ajándékot meg pénzt is lehetett valaha keresni az ismerkedni vágyó urak és a kecses ifjú hölgyek összehozásával... De ezt nem lehet folyton vándorló tanfolyamokon. Nincsenek megfelelő helyi és családi ismeretei most Piculánénak, és a hajdani középosztály úgy megfogyatkozott. Parasztokhoz pedig nem ért. Azok úgyiscsak a katasztrális holdak száma szerint igyekeznek a gyerekeiket házasítani — mondja ő. Azoknál nem fog a tánctanár furfangja, régi úri praktikája.

— Micsoda keményfejű népség azok a falusi parasztok, — sápítozott róluk Piculáné kicsit haragosan, kicsit elismerően, mert néhányan azok is beiratkoztak itt-ott, a jómódúak urasabb gyerekei közül. A parasztokat csak most ismerte meg közelebbről Piculáné.

Újabban egy jólöltözködő kávéházi kaszirnővel ismerkedett össze. Neki beszélte el falusi élményeit. Jövedelmező barátságot kötött vele és csöndes ,diszkrét társasüzlet lett ebből. Két táncszezón között ügyesen használták fel Piculáné finom lakását. De még olykor rövidebb vidéki utai idején is hasznot hozott az összkomfortos lakás, mert a kulcsot olyankor is a kaszirnő rendelkezésére bocsátotta.

Hogy a helyzetet alaposabban ismertessük, el kell mondanunk, hogy Piculánénak a volt gabonásék Szanatórium-utcai házában a hálószobán, külön cselédszobán és a mellékhelyiségeken kívül még egy rendes szobát hagyott meg a lakáshivatal ezekben a lakásszegény időkben, mivel abban a szobában áll a zongora és tánctanitáshoz kell a hely. Igy aztán ezzel a szobával a fürdőszoba is ide kebeleződött be. Néhányan már aspiráltak a lakás egy részére és támadták is Piculánét többfelől. De az oktatói oklevéllel mindenkit lefegyverzett.

— Özvegyasszony vagyok. Kenyerem és a gyermekem kenyere ez a zongoraszoba — védte elszántan a nagy privilégiumot.

Egy idő óta tulajdonképpen a cselédszobában és a konyhában húzódott meg a kislányával. Két szépen berendezett szobáját át tudja engedni a kényelmet szerető átutazó vendégeknek, ügynökféléknek és rugalmas fölvásárlóknak, akik itt szívesen tárgyalnak, alszanak s futó nő-

ügyeiket itt bonyolítják le. Hogy ezek az urak jól érezzék magukat, ügyes közvetítéssel dolgozik a gömbőc kaszírnő. Méghozzá gyakran a kávéházból közvetíti az érdeklődőket. Az urak beszervezéséhez ugyanis néki van több alkalma. Bár a hasonszőrű férfiak is megsúgják egymásnak a kedves vendéglátás hírét, és egyik vendég hozza olykor a másikat. Aztán vidékről Piculáné is talált már férfi üzletfeleket.

A szükséges hölgykádert a „kerítés" módjához némiképpen hasonlatos eljárásokkal közösen szerzik meg. A régi és újfajta eljárás között a különbség az, hogy nem holmi ártatlankákat szoktak a diszkrét dolognak megnyerni. Egész kollekciójuk van már lassanként a hölgyektől kapott fényképekből.

Úgy két párolgó tea között egy kis barátnői horgolás és pullóverkötés mellett folyik csöndes beszélgetés a piaci kérdésekről, a nylon-harisnyákról, meg a régi, szép úrivilágról. S még arról, hogy egyszer élünk, használjuk ki az életet, mig nem öregszünk meg. S istenem, egy-két gáláns kaland senki jó hírnevének meg nem árthat, és pénzt hoz a házhoz. Magától értetődik, senkinek sem kell azt elárulni, különösen nem a gondoktól sújtott férjnek, aki úgyis olyan nehezen érti meg ezt a kizsákmányolásnélküli világot (azelőtt ő maga volt kizsákmányoló).

— Igen, Kundelné, úgy segít magán az ember, ahogy tud. A szépség pedig pénzt ér. És aztán megbecsüli az embert a férje? Egy fenét. Amig a hozományban duskál, addig talán .. De különben maga is tudja...

Ömlik a szó, fölfájnak régi sebek, fölébred a könnyelműség és egy kedves kartárssal több, aki féldekoltált fényképét átadja és nemsokára besurran Piculáné szép két szobájába...

Egy könnyelmű, iszákos tisztviselő felesége a legszorgalmasabb. Férje családja gazdag volt valamikor. Vele versenyez egy lecsúszott, hajdani nagykereskedőné. Egy szabómester nagyzoló felesége sem veti meg az ilyen pénzes kalandokat. S az egyik, sokat próbált kávéházi süteményes lányt is rávette már a kaszirnő a könnyű keresetre. Néha belibben egy volt bártáncosnő ismerősük is. Persze maga a kaszirnő is szívesen a csöndes kis házi szakma szolgálatába áll, ha kell. Pedig már nem fiatal ám. Van, akinek éppen ilyen nagyon dundira van gusztusa. Csak az a baj, hogy őhozzá nem szívesen térnek vissza a vendégek. Pedig úgy látszik, neki a pénz mellett a szerelem szintén fontos. Többször kérdi is Piculánét és szavaiban mérhetetlen keserűség van:

— Hát engem már annyira nem lehet elviselni? Mért nem kellek én másodszor is a férfiaknak... Fölérek én még egy-két fiatallal, meg sovánnyal...

— Igen, Margitkám, maga még egészen jótartásu nő — bizonygatja ilyenkor Piculáné, hogy megnyugtassa, de a kaszirnő püffedten is fonnyadt gömbölyűségei és nagy hája láttán lesüti a szemét.

Talán világosan nem is tudja ez a szervező-tehetséggel megáldott kaszirnő, az üzlet kezdeményezője, hogy voltaképpen a régi úrivilág pénzes és szépséges nőügyeit szeretné visszacsempészni. És ha lehetne, magát az egész volt világot, szines éjszakai életével, rózsás kokottjaival és nagy dáridóival, meg nappali nagy üzleteivel. Valósággal maga is boldog, ha egy jól rendezett esetet sikerül nyélbeütni. Mintha az ő érzékeit csiklandozták volna meg. Eleven, jókedvű ilyenkor teljes szélességében sürög-forog.

Piculáné pedig úri kezével néha még süt is, főz is, (ha már elment a bejárónője s vendég érkezik), hogy a vidéki urak jól érezzék magukat. Feketekávét készít, likőröket szerez be és bort, ha kell. A kaszirnő is ellátogat. Kártyáznak az urakkal, míg a kiválasztott hölgy megjön, s az is a társaságba kapcsolódhat. Az urak persze figyelmetlenül játszanak s vesztenek, mert a kis hölgy érdekli őket és csinos borravalót lehet nyerni tőlük kártyán is. Olyan ártatlan külseje, társasszórakozás jellege van a dolognak. Piculáné lánya a mellékszobában visszavonulva tanul, a konyhán túl. Itt az elegáns nagy szobában meg egyideig dévaj kacagás, humor, gondtalan vidám társalgás járja.

— Jaj, de sokáig kever! — szól rá a kaszirnő egy pozsgás, villogófogú és eleven szemű, szélesvállú férfira.

— Vigyázzon, egy fiú meghalt keverésben, — mondja anyailag Piculáné, s ezen mindannyian nevetnek. A ma meghívott odaliszk is. — Osszon már! — kiált rá a férfira. Az meg jóízű, vastag hangon kontráz:

— Ossza már, ossz szamár! — És a nővel szemezve újra oszt.

A megismertetett párok tüzes pillantásokkal összemelegednek. Az alku már elő volt készítve... S vékonyabb pénz-

tárcával, de tiszta, házias úrinők csókjának emlékével távoznak a könnyű keresetű urak...

Az osztozkodás a cégtársak és a hölgykáder között leginkább a fürdőszobában történik. Ott nincs füle a falnak. S ott fürdi le a kiválasztott asszonyka az idegen csók, kölni és szivar-szagát. Fürdés közben a cinkosok mosolyával jól meghányják-vetik a dolgot, hogy a kalandra szomjas férfiember gyengéjét kiismerve, máskor is üzletkötésre birják...

Már Piculáné szintén föláldozta egyszer-kétszer magát némely vidéki, jókedvű úr szeszélyének, aki bokros üzleti ügyei közepette szórakozni is akart. Éppen ilyen magas, karcsú és érett dámára fájt a foga. S ha a nő őszinte lehetne, megmondaná, hogy nem érezte rosszul magát . . .

Egyébként tisztesen él özvegy Piculáné. Ha van is gondja néha, időről-időre boldog nyugalom száll a házra, ahol ez az érett rózsa virít. Ettől a csöndes házi kseftelestől ugyanis olyan nyugodtan lehet pihenni a vidéki tanfolyamok fáradságai után. S lehet piacra, társaságba és templomba járni. A piac messzebb esik, de a templom közel van. Olykor gyónni és áldozni is eljár, az is megnyugtatja. S olyan kedves ennek a szép Szanatórium-utcának a csöndje. Innen az út a templomig csak pár száz lépés a fás, zöldsétányos utcákon át. A tisztelendő úr meg ott ül mindig a templomban. Türelmesen hallgatja a néhanapi özvegyi kisiklásokat s áhítatosan föloldja: In nomine patris... Mit is tehetne? Hiszen ő is a régi világon mereng mindig ott a rács megett. Ó, amikor még nem volt kopasz a feje és csúzos, vén a lába... Föloldozás után alázatosan fohászkodik Piculáné: Istenkém, engedd, hogy ezek a vidéki urak még egy darabig utazgathassanak ideoda, ne siessen még úgy a szocializmus! Még egy kicsit... És aztán... hátha lehet ez még jobban is!... Csak valami rezsimember bele ne üsse az orrát. Hiszen szépséges szüzanyám, volt mindig pénzes szerelem, s egy kis privát vállalkozás nem olyan nagy csoda ma sem. Csak a pénzesebbek tárcáját soványítja. És ilyen szívből jövő fohászok után szállnak a szép idők. Ködök és viharok nélkül. Ahogy egy magára adó úriasszonynak kijár.

De nemrégiben mégis nagyon megijedtek Piculánéék a Szanatórium-utcában. Az történt, hogy a volt gabonásék háza megetti épületben titkos kártyabarlangot tartott fönn egy élelmes, régi csemegekereskedő. Mulató gazdák és szenvedélyes kártyások már egész raját vonták össze a szerencsejátékosoknak abban a magánklubházban. A hír az utcákon is terjengett már róla. Egy szép napon aztán milicisták jöttek lezárni a kártyabarlangot. S elkisérték a pörölő, lefoglaltpénzű játékosokat. A megzavart kártyapartnerek egyre tiltakoztak.

— Kikérem magamnak! — lázongott egy nyurga, plüsskalapos férfi. — Nem vagyok csavargó, hogy csak úgy egyszerűen előállítsanak! Nem bántottam senkit!

— Igazoltam magam... Mit akarnak még tőlem? — mondta mérgesen egy rekedtes zömök férfi. Piculáné a nyitott ablak függönye mögött hallgatta és reszketett.

— Kérem vissza a pénzemet! Majd én megmutatom! Itt a sarkon beszólok az ügyvédemnek — dörmögte egy paprikavörös vadászkalapos ember, akit Piculáné is jól ismert.

A milicisták nyugodtan intettek és a békétlenkedő csoport elvonult velük.

Piculáné attól rettent meg nagyon, hogy az egész utcában kivizsgálják esetleg a lakások mélyét, és valaki kérdezősködni talál majd az ő minden feltünés nélkül besurranó látogatóiról is. Valamiféle razziától tartott. Estefelé, mikor látta a kártyásokat kísérő milicistákat, gyorsan lezárta a lakásajtókat, nehogy most látogatója akadjon. Ijedtében elszaladt a vecsernyére. Sokáig imádkozott, de gondolatai egyre üzleti ügyei körül bolyongtak. Utána sétálni ment. Halogatta a hazatérést. Végül mégis haza kellett térnie. Szívdobogva osont haza. Lábujjhegyen lopakodott fel a lépcsőkön. Az ajtóban senki, még Pucika sem ért haza az iskolából. Csak képzelődése ragadta oly messzire ijedelmében. Bátorította magát, lehet, hogy aki nagy pénzekkel hazárdirozik, figyelmet kelt, de a nála lebonyolított kisded szerelmeskedések talán nem szúrnak senkinek szemet. Hát kell némely magános szívnek a szerelem. Hogy lehetne ezt megtiltani, vagy pláne megtagadni? És ő nem károsít meg senkit, csak egy kicsit részesedik.

Gyorsan értesítette a kaszírnőt

— Képzelje — mesélte sápadtan a hozzá gyorsan elsiető cégtársnőnek, — a lélekzetem is elállt. Egyik férfiban, akit bekísértek, a mult csütörtöki látogatónkat ismertem föl. Úgy féltem, hogy föl-

néz ide. Gyorsan a függöny mögé bújtam, onnan figyeltem a menetet. Szívfájdító volt...

— Hogy lehetett olyan buta az a csemegekereskedő! Mért csinál föltünést!... Még másra is bajt hoz! — izgult a kaszirnő is, s mérgesen rágta vastag, zsíros ajkát.

Napokig semmi jele nem mutatkozott annak, hogy figyelnék őket, amitől Piculáné annyira félt. Ott ült pedig naphosszat az ablaknál. Senki különösebb egyén nem mutatkozott egyelőre a Szanatórium-utcában. Erre aztán megnyugodott. A bencések templomában, a nagy parkon túl, hosszú gyertyát ajándékozott a boldogságos Kisjézusnak, minden esendő lélek védőjének. Piculáné mellett egy tüzesarcú csirkekofa, egy nyugalmazott szülésznő és egy kövér gesztenyeárusnő helyezett még el adomány-gyertyát az oltáron. Úgy látszik, nekik is vannak kisded ügyeik és ők is védelemért folyamodnak a mennyei instanciákhoz, az időnként fölháborodó köznapi emberek véleménye ellen..

Olyan egyenes derékkal és újra nőtt önbizalommal ment Piculáné a templomba. Előtte-mögötte még jónéhányan mendegéltek a bencések katedrálisa felé. Ünnepélyes alkalomkor mindig idejött Piculáné is. Keblükben ők a mult emlékeit hordozzák kegyelettel, érezte tisztán. A jelent csak kelletlenül elviselik. Templomba vonulásuk kissé tüntetés is. Ez szabad, teljességgel megengedett! A szabadgondolkodók, szocialisták és efféle világalakítók ellen fölvonulni a templomba — édes öröm. Ezt az újfajta törvények sem gátolják. Kinek mi köze hozzá, ha szabad. A csöndrevágyók, a világfölforgatóktól elhúzódók kis mentsvára ez a parkkal övezett, gyönyörű öreg templom...

A Szanatórium-utca pillanatnyi csöndjéből átlépkedni ide csak folytatása a százados csönd és régi harmónia keresésének. Egy kialakulatlan, forrongó új élet zajgása ide aztán nem hatol be...